

ligeri. На третій, четвертій та п'ятій стадіях розкладання найчастіше трапляються: *Tetraphis pellucida*, *Dicranodontium denudatum*, *Blepharostoma trichophyllum*.

Види, що трапляються на кам'янистих субстратах, також присутні і в описах об'єктів гнилої деревини. Наприклад *Plagiochila asplenioides*, *Hypnum cupressiforme*, *Bazzania trilobata*, *Brachythecium rutabulum*, *Dicranum scoparium*, *Eurhynchium angustirete* часто трапляються на камінні або при основі стовбурів живих дерев, але можуть також масово заселяти гнилі колоди та пні. Імовірно, ці види мають широку екологічну амплітуду щодо субстратної приуроченості загалом.

Висновки. Гнила деревина є субстратом для великої групи епіксільних видів мохів і печіночників. Облігатними епіксілами можна назвати: *Tetraphis pellucida*, *Dicranodontium denudatum*, *Herzogiella seligeri*, *Lophocolea heterophylla*. Загалом епіксільна група мохоподібних не є суворо специфічною, можна виділити спектр видів, що найчастіше трапляються на гнилій деревині. Оскільки мертва деревина є проміжним субстратом, на ній часто трапляються представники видів зі широкою екологічною амплітудою, які присутні і на інших типах субстратів (живі дерева, лісова підстилка, кам'яні субстрати). Проте в деяких лісових угрупованнях, де розвиток мохів та печіночників є обмежений сильним листяним опадом, видовою структурою фанерофітів, із судинних рослин, екологічними умовами зволоження, повалені дерева, гілки та великі пні часто можуть бути найбільш придатним субстратом. Внаслідок господарської діяльності зменшується кількість гнилої деревини, що істотно впливає на кількісний та якісний склад епіксільної бріофлори та бріокомпоненту лісових фітоценозів загалом.

Література

1. Dudley N. Deadwood – living forests. The importance of veteran trees and deadwood to biodiversity / Nigel Dudley, Equilibrium, Daniel Vallauri. – Gland, Switzerland : WWF, 2004. – 16 p.
2. Гапон С.В. Епіксільні бріоугруповання природно-заповідних територій півдня Лісостепу / С.В. Гапон // Вісник Дніпропетровського університету. – Сер.: Біологія і екологія. – 2009. – Вип. 1, т. 17, № 8. – С. 68-73.
3. Іжик Г.В. Роль і функції відмерлої деревини в букових пралісах / Г.В. Іжик // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.9. – С. 352-357.
4. Лобачевська О.В. Мохоподібні (Bryophyta) Українських Карпат / О.В. Лобачевська // Праці НТШ. – Сер.: Екологічний збірник "Екологічні проблеми карпатського регіону". – Львів : Вид-во "Світ". – 2003. – Т. XII. – С. 158-170.
5. Тіннер Р. Методичні вказівки зі статистичної інвентаризації Угольсько-Широколузанського букового пралісу / Р. Тіннер, Б. Коммармот, П. Бранг, У.-Б. Брендлі; Швейцарський федеральний ін-т досліджень лісу, снігу і ландшафтів WSL, Бірмендорф, 2010. – 65 с.
6. Чернявський М. Відмерла деревина у букових пралісах як комплекс мікросередовищ існування грибів / М. Чернявський, Г. Іжик // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка. – Сер.: Географічна. – Львів : Вид-во центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 2014. – Вип. 45. – С. 144-149.

Савицька А.Г. Отмершая древесина как субстрат для развития мохообразных лесных сообществ

Исследована эпиксилльная группа мхов и печеночников в типичных еловых и елово-буковых лесных сообществах Прикарпатья и Горган. Обследованы объекты мертвой древесины (пни и поваленные бревна) и определены 5 различных стадий разложения древесины. Определен видовой список мохообразных, использующих мертвую древе-

сину как субстрат. В него входит 60 видов мхов и печеночников. Определены наиболее распространенные эпиксиллы: *Tetraphis pellucida*, *Dicranodontium denudatum*, *Herzogiella seligeri*, *Lophocolea heterophylla*. Проанализированы расселения мохообразных в зависимости от стадии разложения гнилой древесины.

Ключевые слова: эпиксилльная группа, отмершая древесина, Прикарпатье, Горганы, мохообразные, печеночники.

Savytska A.G. Dead Wood as a Substrate for Mosses in Forest Communities

Epixylous group of mosses and liverworts in a common spruce and spruce-beech forest communities of Precarpathians and Gorgany was investigated. Objects of dead wood (stumps and fallen logs) were examined and 5 different stages of decomposition were identified. Distribution of mosses depending on the stage of decomposition of rotten wood was analyzed. The species list of bryophytes which use dead wood as substrate was determined. It includes 60 species. The most common epixylous species are the following: *Tetraphis pellucida*, *Dicranodontium denudatum*, *Herzogiella seligeri*, *Lophocolea heterophylla*.

Keywords: epixylous group, dead wood, Precarpathians, Gorgany, mosses, liverworts.

УДК 332.33

Доц. В.В. Савчак, канд. юрид. наук – Ужгородський НУ

ВИРІШЕННЯ СУДОВОЮ ЕКСПЕРТИЗОЮ ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИЛУЧЕННЯМ ЗЕМЕЛЬ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Досліджено процедуру вилучення земель лісогосподарського призначення з погляду питань, які вирішує судова експертиза. Земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні державного лісогосподарського підприємства, може бути передана фізичній або юридичній особі у власність або користування тільки після її вилучення з користування такого підприємства. Часто землі лісогосподарського призначення, зокрема і землі лісового фонду, передаються у власність громадян як землі запасу, не надані у власність та користування, під сільськогосподарськими угіддями. Внаслідок таких незаконних операцій чисельна кількість земель лісового фонду просто зникає. Зроблено висновки, що під час проведення судової експертизи з питань землеустрою безпосередньо підлягають встановленню: місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих у межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення земель.

Ключові слова: землі лісогосподарського призначення, землі лісового фонду, вилучення земель, судова експертиза, постійне користування.

Вступ. Стрімке становлення за останні роки видів інженерно-технічної судової експертизи, приналежних до сфери землевпорядкування та кадастру, на засадах самостійності та постійного збільшення розв'язуваних завдань означає, що за роки незалежності України земля ставала об'єктом мільйонів законних і позазаконних операцій. З огляду на це, судова експертиза цієї сфери, як правило, здійснюючи ретроспективний аналіз та досліджуючи фактичний стан об'єктів, покликана встановити факт дотримання чи недотримання норм земельного законодавства з питань відведення та передачі земельних ділянок у власність або користування, наявності чи відсутності накладань, порушення меж тощо. Серед іншого, предметом дослідження експертизи з питань землеустрою нерідко стають землі лісогосподарського призначення, раніше вилучені у державних лісогосподарських підприємств.

За даними Державного агентства лісових ресурсів України, загальна площа лісів в Україні становить 10,4 млн га, тобто 15,9 % від її території, з них

найбільша лісистість зосереджена в Українській Карпатах та на Поліссі [1]. Згідно зі законодавчими положеннями, ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцем розташування виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах. Усі ліси на території України, незалежно від того, на землях яких категорій за основним цільовим призначенням вони зростають, та незалежно від права власності на них, становлять лісовий фонд України і перебувають під охороною держави (ч. 2, 3 ст. 1 Лісового кодексу України) [2].

З огляду на комплекс функцій, які покладено на ліси в Україні, а також незначну територію, яку вони займають в межах всієї країни, вважаємо, що такі заслугують на окрему увагу, зокрема під час проведення судових експертиз – земельної технічної експертизи та експертизи з питань землеустрою, передбачених Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженою Наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 р. № 53/5 [3].

Постановка проблеми. У порядку ч. 5 ст. 116 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), земельні ділянки, які перебувають у власності чи користуванні громадян або юридичних осіб, передаються у власність чи користування за рішенням органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування тільки після припинення права власності чи користування ними в порядку, визначеному законом [4].

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 56, ст. 57 ЗК України, землі лісогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Земельні ділянки лісогосподарського призначення за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування надаються в постійне користування спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, іншим державним і комунальним підприємствам, установам та організаціям, у яких створено спеціалізовані підрозділи, для ведення лісового господарства.

Як правило, спеціалізованими підприємствами, яким земельні ділянки лісогосподарського призначення передані у постійне користування, є державні лісогосподарські підприємства. Тобто земельна ділянка, яка перебуває у постійному користуванні державного лісогосподарського підприємства, може бути передана фізичній або юридичній особі у власність або користування тільки після її вилучення з користування такого підприємства, одним із приводів для чого може бути письмова згода уповноваженої особи підприємства (у порядку ст. 141 ЗК України).

Разом з тим, межі такого землекористування землями лісогосподарського призначення, як правило в природі (на місцевості) не виражені, а інформація, відображена у правових документах, не відповідає дійсності, що в сукупності унеможливує визначення краю меж земель, що перебувають у постійному користуванні. Тому часто землі лісогосподарського призначення, зокрема землі лісового фонду, передаються у власність громадян (переважно для будівництва житлових будинків) як землі запасу, не надані у власність та користування, під

сільськогосподарськими угіддями. Внаслідок таких незаконних операцій чисельна кількість земель лісового фонду просто зникає. А вже під час будівництва житлових будинків дерева, що становлять лісовий фонд, безслідно знищують. За допомогою інституту судової експертизи в межах кримінальних проваджень є можливим встановити, чи насправді відведення земель виконано за рахунок земель лісового фонду, якщо так, то чи проведена належним чином процедура вилучення таких земель, та відбувалося таке вилучення відповідно до норм земельного законодавства.

Результати. Проведення судової експертизи з питань землеустрою, що досліджує вилучення земель лісогосподарського призначення, потрібно здійснювати з урахуванням таких особливостей.

Місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів. Ст. 149 ЗК України врегулює порядок вилучення земельних ділянок, передусім диференціюючи прийняття рішення про вилучення земельної ділянки органами влади залежно від форми власності земель. Разом з тим, з набуттям чинності Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності" від 06.09.2012 р. № 5245-VI, за загальним правилом розмежування земель, виконаного за принципом їх місця розташування (у межах населених пунктів – землі комунальної власності, за межами населених пунктів – землі державної власності) [5].

Таким чином, розташування досліджуваної земельної ділянки в межах чи за межами населеного пункту має безпосереднє значення під час проведення судової експертизи. А вже в першому випадку рішення про вилучення земельної ділянки належить до компетенції органу місцевого самоврядування, а в другому – до повноважень органу державної влади.

Складність такого дослідження полягає в тому, що координати окружних меж населених пунктів відсутні, межі населених пунктів встановлені графічно та не винесені в натуру (на місцевість). Тому зіставлення такої інформації із місцем розташування земельної ділянки, яке виражене просторовими координатами, займає значний проміжок часу та не дає однозначних результатів.

Типи угідь, розташованих у межах досліджуваної земельної ділянки. Згідно з положеннями ч. 9 ст. 149 ЗК України земельні ділянки державної власності під ріллею, багаторічними насадженнями для несільськогосподарських потреб, лісами для нелісогосподарських потреб вилучаються Кабінетом Міністрів України. Тобто під час проведення такого роду судових експертиз важливо встановити, які типи угідь розташовані в межах досліджуваної земельної ділянки. При цьому треба враховувати, що у разі проведення дослідження в межах кримінального провадження, дані, вказані у довідках з державної статистичної звітності за формою 6-зем, як правило, не відповідають дійсності.

Тому в такому разі доцільно виконати дослідження шляхом зіставлення інформації про межі виділів та кварталів земель лісогосподарського призначення за місцем розташування досліджуваної земельної ділянки та інформації про координати поворотних точок меж земель відповідного державного лісогосподарського підприємства, оскільки інформація про межі проходження виділів та

кварталів у системі координат не визначалася. Варто врахувати, що термін "ліси" не охоплює всієї категорії земель лісогосподарського призначення. Зокрема, згідно зі ст. 5 Лісового кодексу України (далі – ЛК України), до земель лісогосподарського призначення належать лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

Згідно з абз. 4, 5 ст. 1 ЛК України, лісова ділянка – це ділянка лісового фонду України з визначеними межами, виділена відповідно до цього Кодексу для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів без вилучення її у землекористувача або власника землі. Лісові ділянки можуть бути вкриті лісовою рослинністю, а також постійно або тимчасово не вкриті лісовою рослинністю (внаслідок неоднорідності лісових природних комплексів, лісогосподарської діяльності або стихійного лиха тощо). До не вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок належать лісові ділянки, зайняті незімкнутими лісовими культурами, лісовими розсадниками і плантаціями, а також лісовими шляхами та просіками, лісовими протипожежними розривами, лісовими осушувальними канавами і дренажними системами.

Згідно з абз. 6 ст. 1 ЛК України, земельна лісова ділянка – це земельна ділянка лісового фонду України з визначеними межами, яка надається або вилучається у землекористувача чи власника земельної ділянки для ведення лісового господарства або інших суспільних потреб відповідно до земельного законодавства. За ст. 4 ЛК України, до лісового фонду України належать лісові ділянки, зокрема і захисні насадження лінійного типу, площею не менше 0,1 га. До лісового фонду України не належать: зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів; окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках.

Таким чином, категорія "землі лісогосподарського призначення" є ширшою відносно категорії "лісові землі", що, своєю чергою, складаються з лісових ділянок. За аналогією до положень ст. 12 ЛК України, яка врегульовує набуття права приватної власності на ліси та ідентифікує їх як земельні лісові ділянки, приймаємо, що "лісами" як територією, щодо якої можуть виникати права, варто вважати саме земельні лісові ділянки. Тому під час проведення експертизи з питань землеустрою щодо вилучення земель лісогосподарського призначення потрібно врахувати, що рішення про вилучення земель приймається Кабінетом Міністрів України тільки стосовно земель під лісами, які становлять тільки частину категорії земель лісогосподарського призначення.

Дата вилучення земель. Редакція ч. 9 ст. 149 ЗК України, чинна до вступу в силу положень Закону України "Про внесення змін до Земельного та Лісового кодексів України щодо збереження лісів" від 15.03.2012 р. № 4539-VI, передбачала, що повноваження Кабінету Міністрів України щодо прийняття рішення про вилучення лісів для нелісогосподарських потреб стосувалося тільки лісів площею більше одного гектару. На сьогодні чинна редакція статті закріп-

лює за Кабінетом Міністрів України таке повноваження загалом, незалежно від площі земельної ділянки, що вилучається. Тому під час виконання дослідження важливим є проміжок часу, за якого здійснювалося вилучення земель під лісами, та дата прийняття органом влади відповідного рішення, оскільки до набуття чинності названим Законом вилучення таких земельних ділянок площею до 1 га не потребувало прийняття такого рішення Кабінетом Міністрів України.

Окрім того, за Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Деякі питання розпорядження земельними лісовими ділянками" від 10 квітня 2008 р. № 610-р. зупинено прийняття рішень про надання згоди на вилучення земельних лісових ділянок, їх передачу у власність та оренду із зміною цільового призначення та постановлено відкликати раніше надану згоду на таке вилучення ділянок, коли місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування не прийнято відповідні рішення [6]. Редакція Розпорядження з моменту його прийняття по сьогодні неодноразово змінювалася.

Таким чином, під час аналізу процедури вилучення лісових земель на відповідність чинному на момент її проведення земельному законодавству, дата початку процедури вилучення має безпосереднє значення для результатів судової експертизи.

Види використання, для яких виконано вилучення. Як встановлено вище, згадувана норма ч. 9 ст. 149 ЗК України передбачає особливий порядок вилучення для земель під лісами шляхом прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України. Разом з тим, такий особливий порядок має місце тільки у випадку, якщо землі під лісами вилучаються для нелісогосподарських потреб.

Виходячи із положень ч. 5-9 ст. 149 ЗК України, у разі відсутності під час вилучення земель сукупності необхідних ознак (перша – вилучення земель під лісами, друга – вилучення таких земель для не лісогосподарських потреб), таке вилучення не належить до повноважень Кабінету Міністрів України.

Зокрема, згідно з ч. 5 ст. 149 ЗК України, районні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності (крім випадків, визначених частиною дев'ятою цієї статті), які перебувають у постійному користуванні, у межах сіл, селищ, міст районного значення для всіх потреб та за межами населених пунктів для сільськогосподарського використання, ведення водного господарства та будівництва об'єктів, пов'язаних з обслуговуванням жителів територіальної громади району.

Згідно з ч. 5 ст. 149 ЗК України, обласні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, у межах міст обласного значення та за межами населених пунктів для всіх потреб, крім випадків, визначених частинами п'ятою, дев'ятою цієї статті. При цьому вид використання земельної ділянки, яка вилучена з постійного користування держлісгоспу, як правило, важко встановити. Зокрема, під час процедури вилучення земель у рішеннях органів влади таке не вказується, а під час відведення вже вилучених земель для потреб громадян, не зазначається приналежність в минулому їх до лісових земель в однорідних виділах і кварталах.

Відтак, внаслідок документального аналізу такі земельні ділянки сприймаються як докорінно різні з відмінним місцем розташування та історією.

Обговорення. Землі лісогосподарського призначення та землі лісового фонду окремо є предметами дослідження, як правило, науковців і практиків юридичної сфери. Зокрема, одні дослідники вивчають правове регулювання використання лісових ресурсів та відповідальність за порушення законодавства цієї сфери. До даної групи можемо віднести праці Н.В. Мафіної [7], Л.В. Мендик [8], публікації О.П. Чопик [9], А. Семенюк [10] тощо.

Інші дослідники зосереджують свої дослідження на методах інвентаризації земель лісогосподарського призначення. Зокрема, О.Г. Часковський [11] у своїй дисертації обґрунтував найбільш прийнятні методи підвищення інформативності зображень та автоматичної класифікації знімків для створення лісових тематичних карт, з'ясував вплив рельєфу і природного освітлення на властивості супутникових знімків і відображення на них основних категорій земель лісового фонду; провів розподіл насаджень за віковими категоріями на основі супутникових сканерних знімків.

Разом з тим, комплексні дослідження категорії земель лісогосподарського призначення, які присвячені як аналізу норм спеціальних нормативно-правових актів, так і особливостям роботи із документацією із землеустрою, картографічним матеріалом із зображенням лісонасаджень, кварталів і виділів наразі є поодинокими.

Висновки. До складу земель лісогосподарського призначення входять лісові землі, на яких розташовані лісові ділянки, та нелісові землі, зайняті сільськогосподарськими угіддями, водами й болотами, спорудами, комунікаціями, малопродуктивними землями тощо, які надані в установленому порядку та використовуються для потреб лісового господарства.

При цьому під особливою охороною держави перебувають землі під лісами, що зводиться до потреби прийняття рішення про їх вилучення Кабінетом Міністрів України. За допомогою інституту судової експертизи в межах кримінальних проваджень є можливим встановити, чи насправді відведення земель виконано за рахунок земель лісового фонду, якщо так, то чи проведена належним чином процедура вилучення таких земель, та відбувалося таке вилучення відповідно до норм земельного законодавства.

Проведення судової експертизи з питань землеустрою, що досліджує вилучення земель лісогосподарського призначення, потрібно здійснювати з урахуванням таких особливостей: місце розташування досліджуваної території відносно меж населених пунктів; типи угідь, розташованих у межах досліджуваної земельної ділянки; дата вилучення земель; види використання, для яких виконано вилучення.

Література

1. Загальна характеристика лісів України / Державне агентство лісових ресурсів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921&.
2. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р., № 3852-ХП / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – К. : Вид-во ВР України. – 1994. – № 17. – Ст. 99. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.
3. Наказ Міністерства юстиції України "Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій

з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень" від 08 жовтня 1998 р., № 53/5 / Міністерство юстиції України. – Офіц. вид. – К. : Офіційний вісник України. – 1998. – № 46. – С. 172. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р., № 2768-III / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – К. : Вид-во ВР України. – 2002. – № 3. – Ст. 27. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

5. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності" від 06.09.2012 р., № 5245-VI / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – К. : Вид-во ВР України. – 2012. – № 51. – Ст. 573. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4539-17>.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Деякі питання розпорядження земельними лісовими ділянками" від 10 квітня 2008 р., № 610-р / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – К. : Офіційний вісник України. – 2008. – № 31. – Ст. 1001. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/610-2008-%D1%80/ed20080410>.

7. Мафіна Н.В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Н.В. Мафіна. – К., 2007. – 30 с.

8. Мендик Л.В. Відповідальність за порушення лісового законодавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 – Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право / Л.В. Мендик. – К., 2009. – 21 с.

9. Чопик О.П. Переведення земель лісогосподарського призначення у запас: проблеми законодавства та практики / О.П. Чопик // Університетські наукові записки. – 2009. – № 4(32). – С. 150-155. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Unzap_2009_4_29.

10. Семенюк А. Правове регулювання використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду / А. Семенюк. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://asemenyuk.com/index.php/usnyi-ispyt/18-xiv-zakonodavstvo-pro-dovkillia-zemelne-vodne/302-2011-05-02-13-15-32>.

11. Часковський О.Г. Інвентаризація лісових насаджень Розточчя з використанням дистанційних методів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня с.-г. наук: спец. 06.03.02 "Лісовпорядкування і лісова таксація" / О.Г. Часковський. – К., 2001. – 23 с.

Савчак В.В. Решение судебной экспертизой вопросов, связанных с изъятием земель лесохозяйственного назначения

Исследованы процедуры изъятия земель лесного фонда с точки зрения вопросов, решаемых судебной экспертизой. Земельный участок, находящийся в постоянном пользовании государственного лесохозяйственного предприятия, может быть передан физическому или юридическому лицу в собственность или пользование только после ее изъятия из пользования такого предприятия. Зачастую земли лесохозяйственного назначения, в том числе земли лесного фонда, передаются в собственность граждан как земли запаса, не представленные в собственность и пользование, под сельскохозяйственными угодьями. В результате таких незаконных операций численность земель лесного фонда просто исчезает. Сделаны выводы, что при проведении судебной экспертизы по вопросам землеустройства непосредственно подлежат установлению: месторасположение исследуемой территории относительно границ населенных пунктов; типы угодий, расположенных в пределах изучаемой земельной участка; дата изъятия земель; виды использования, для которых выполнено изъятие земель.

Ключевые слова: земли лесохозяйственного назначения, земли лесного фонда, земли лесного фонда, изъятие земель, судебная экспертиза, постоянное пользование.

Savchak V.V. Forensic Decisions on the Issues of Withdrawal of the Land for Forestry Purposes

This publication is dedicated to the investigation procedure concerning withdrawal of the land for forestry purposes in terms of the issues solved by forensics. Land that is in constant

use by forest enterprises can be transmitted to the person or entity ownership or use only after its removal from the use of such an enterprise. Too often land for forestry purposes, including forest lands, is transferred to the ownership of citizens as reserve lands that are not given to the ownership and use, in agricultural land. As a result of these illegal transactions significant amount of forest land disappears. The author reached the conclusion that during the forensic examination on land the following issues should be directly established: the location of the studied area relatively to boundaries of settlements; types of land located within the studied land; the date of land withdrawal; types of uses for which land withdrawal is fulfilled.

Keywords: land for forestry purposes, forest lands, land seizure, forensics, permanent use.

УДК 639.12(477.74)

Наук. співорб. С.М. Стельмах –
Яворівський національний природний парк

СЛУКВА (*SCOLOPAX RUSTICOLA*) НА РОЗТОЧЧІ: ПОШИРЕННЯ, ВІДНОСНА ЧИСЕЛЬНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ВИДУ

Наведено результати багаторічних досліджень поширення та відносної чисельності слукви в регіоні Розточчя (Львівська обл.). Встановлено, що слуква досить поширений мисливський вид у регіоні. Трапляється в лісових насадженнях різного складу і віку. Проте перевагу надає більш зволожений і багатим гумусом біотопам. За результатами обліків птахів під час шлюбного періоду (весняного токування) встановлено, що гніздова популяція слукви в регіоні перебуває в доброму стані. Це дає змогу використовувати ресурси виду шляхом проведення осінніх полювань з мисливськими лягавими собаками.

Ключові слова: слуква, обліки, чисельність, токування, полювання.

Вступ. Слуква (вальдшнеп) – лісовий кулик, поширений у лісовій зоні Євразії від Англії і Франції на схід до Сахаліна і Хоккайдо. Трапляється на Кавказі, в Гімалаях, на Азорських і Канарських островах. Зимує на півдні Європи, у північній частині Африки та на півдні Азії. У незначній кількості зимує в Закарпатті, Криму, на Кавказі і Середній Азії [3]. Загальну чисельність виду в Європі оцінюють в 10-26 млн особин [13].

В Україні проходить південна межа гніздового ареалу слукви. Гніздиться вид переважно на Поліссі, у Карпатах, західній частині лісостепової зони та в Криму. Під час весняної та осінньої міграції трапляється по всій Україні [6].

Слуква – популярний об'єкт любительського полювання і є важливим ресурсним видом для мисливців низки європейських країн, де ці птахи в значній кількості зимують [10, 11]. Для прикладу, сумарний річний обсяг добування слукви у країнах Західної Європи становить близько 3,7 млн особин. Найбільше лісових куликів добувають у Франції – 1,3-1,5 млн особин та Італії – понад 1 млн особин [4]. За кількістю птахів, які добувають мисливці Західної Європи, слуква посідає 5 місце – після фазана (*Phasianus colchicus*), припутня (*Columba palumbus*), кекликів (*Alectoris*) і крижня (*Anas platyrhynchos*) [9]. Досить популярним цей вид є в Росії та Білорусі, де основну масу цих птахів добувають весною під час токування (тяги). Так, за даними наукової групи "Вальдшнеп", у Росії навесні на тязі відстрілюють 133-181 тис. слукв, тоді як в осінній сезон добувають 41-74 тис. цих птахів [12]. В Україні полювання на слукву досить по-

ширене у південних областях, особливо популярним і результативним воно є в Криму, який на цей час окупувала Росія.

Отож, ресурси слукви, які відтворюються в лісовій зоні України, інтенсивно експлуатують мисливці південних регіонів та на зимівлях у країнах Західної Європи. Натомість у місцях гніздування полювання на цей вид є мало поширеним.

Мета роботи – вивчити поширеність і відносну чисельність слукви в регіоні Розточчя та з'ясувати питання щодо перспективних можливостей використання ресурсів виду.

Матеріал і методи. Дослідження проведено на території природного регіону Розточчя, а саме в українській його частині. Регіон характеризується високою лісистістю (близько 50 %) з переважанням змішаних і широколистяних лісів. Дослідженнями охоплено лісові масиви ДП "Рава-Руське лісове господарство", Страдчівського навчально-виробничого лісокомбінату, Старицького і Магерівського військових лісгоспів та Яворівського національного природного парку.

Поширення слукви вивчено шляхом обстеження лісових угідь регіону з метою виявлення самих птахів і біотопів, яким вид надає перевагу. В окремих випадках для ефективнішого пошуку птахів використано собаку породи курцхаар. Тип лісорослинних умов визначено за допомогою лісотаксаційних описів. Відносну чисельність місцевої популяції визначено методом обліку лісових куликів під час весняно-літнього токування (тяги) [1, 2, 5, 7]. Обліки слукви під час вечірньої тяги проводили на кількох облікових точках упродовж 11 років поспіль (2004-2014 рр.). Більш системно обліковували куликів на двох стаціонарних облікових точках. На кожній із них щорічно упродовж весни (квітень-травень) проводили від 6 до 12 вечірніх обліків. Місце обліку – точка № 1 – знаходиться на узліссі, межі лісу і поля, яке заростає самосівом молодих дерев (берези і осики). Місце обліку – точка № 2 – знаходиться в глибині лісового масиву серед молодих сосново-дубових насаджень, на перехресті двох широких просік, і на віддалі 3 км від найближчого узлісся (границі лісу з полем). В окремі роки обліковували птахів у червні і липні, аж до повного завершення токування.

Результати та обговорення. За результатами багаторічних досліджень встановлено, що слуква є досить поширений вид на Розточчі. Перевагу надає більш зволожений і багатим гумусом біотопам. Трапляється у насадженнях різного складу і віку. Проте у шлюбний і гніздовий періоди притримується краю галявин, широких просік, боліт, зрубів і низькоповнотних лісових насаджень з добре розвиненим підліском і наявністю прогалін. Наприкінці літа, під час линня, ці птахи зосереджуються в темних захарашених ділянках лісу та в густих молодняках. В осінній період року трапляються в усіх типах лісу. На просторовий розподіл лісового кулика істотно впливають погодні умови. В посушливі періоди літа та осені вони концентруються у сирих типах лісу – коло боліт, річок, струмків. За надмірної кількості опадів тримаються більш розосереджено. Проте є ділянки лісу, де слуква трапляється регулярно – із року в рік. Під час осінньої міграції у таких місцях майже щорічно спостерігаються скупчення цих птахів – т. зв. "висипки". В одному місці на незначній віддалі один від од-